

AAN DE OEVER

Rafael Chirbes (Tabernes de Valldigna, 1949) studeerde Moderne Geschiedenis in Madrid. Voor zijn oeuvre heeft hij in de loop der jaren alle denkbare prijzen gewonnen en in heel Europa en de Verenigde Staten oogst hij lof voor zijn romans, waarin hij als geen ander de recente geschiedenis van Spanje weet te ontrafelen. Tegenwoordig woont hij in Beniarbeig.

RAFAEL CHIRBES
AAN DE OEVER

Vertaald door Eugenie Schoolderman en Arie van der Wal

**MERIDIAAN
UITGEVERS**

2014

© 2013 Rafael Chirbes

Oorspronkelijke titel: *En la orilla*

Oorspronkelijk verschenen bij Editorial Anagrama S.A., Barcelona

Vertaald uit het Spaans door Eugenie Schoolderman en Arie van der Wal

© 2014 Meridiaan Uitgevers, Amsterdam en Eugenie Schoolderman en Arie van der Wal

Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Wil Immink Design

Omslagbeeld: Wil Immink Design/Thinkstock

Foto auteur: MT Slanzi

Typografie: Perfect Service, Schoonhoven

ISBN 978 90 488 2224 9

ISBN 978 90 488 2225 6 (e-book)

NUR 302

Eerste druk, oktober 2014

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Meridiaan Uitgevers is een imprint van Dutch Media Books bv

F...tez comme des ânes débâtés; mais permettez-moi
que je dise le mot f...tre; je vous passe l'action,
passez-moi le mot.

– DIDEROT, *Jacques le fataliste et son maître*

I

DE VONDST

26 december 2010

De eerste die de rottende vleeshompen ziet is Ahmed Ouallahi.

Sinds Esteban ruim een maand geleden het timmerbedrijf heeft gesloten, wandelt Ahmed elke ochtend door La Marina. Zijn vriend Rachid geeft hem een lift tot het restaurant waar hij als keukenhulp werkt, en vanaf daar loopt Ahmed naar de plek aan het meer waar hij zijn hengel neerzet en zijn net uitgooit. Hij vist graag in het moeras, ver uit de buurt van pottenkijkers en de politie. Om halfvier 's middags, wanneer de keuken van het restaurant dichtgaat, komt Rachid naar hem toe en eten ze samen in de schaduw van het riet, zittend op een kleed op het gras. Ze zijn vrienden, maar ze bewijzen elkaar ook een dienst. Ze delen de benzinekosten voor de oude Ford Mondeo van Rachid, die hij voor nog geen duizend euro op de kop had weten te tikken, maar die een onding is gebleken omdat hij, zoals Rachid zegt, net zo gulzig benzine zuipt als een Duitser bier. Het is vijftien kilometer van Misent naar het restaurant, heen en terug slurpt de wagen in totaal dus drie liter benzine. Bij een prijs van één dertig per liter komt dat neer op zo'n vier euro per dag alleen al aan benzine, honderdtwintig per maand, en dat moet dan af van een loon van amper duizend euro, zo rekent Rachid Ahmed voor (ongetwijfeld overdrijft hij een beetje), en daarom betaalt Ahmed zijn vriend elke week tien euro voor het meerijden. Als hij werk kon vinden, zou hij zijn rijbewijs halen en zelf een auto kopen. Met de crisis kun je voor een spotprijs aan tweedehands auto's en busjes komen. Iets anders is hoeveel profijt je daarna hebt van die auto's die noodgedwongen van de hand zijn gedaan voordat de

bank er beslag op kon leggen: bestelwagens van bedrijven die op de fles zijn gegaan, campers, busjes. Het zijn gouden tijden voor wie nog wat euro's heeft om te investeren nu de prijzen op hun laagst zijn. Je weet alleen nooit wat voor verrassingen je te wachten staan met die buitenkansjes. Bovenmatig brandstofverbruik, onderdelen die binnen de kortste keren vervangen moeten worden, accessoires die al kapotgaan als je ernaar kijkt. Goedkoop is duurkoop, moppert Rachid, terwijl hij een dot gas geeft. Daar gaat weer een halve liter. Hij geeft nog een keer gas. Hup, weer een halve liter. Ze lachen. De crisis laat zich overal voelen. Niet alleen aan de onderkant van de samenleving. Ook bedrijven zitten bijna of helemaal aan de grond. Rachids broer werkte bij een groothandel voor bouwmaterialen, waar ze zeven vrachtwagens hadden en evenzoveel chauffeurs. Dat was vier jaar geleden. Tegenwoordig is iedereen ontslagen en staan de vrachtwagens stil op de asfaltvlakte achter het magazijn. Als er een vracht afgeleverd moet worden, huren ze voor een paar uur een zelfstandig chauffeur in die het werk met zijn eigen vrachtwagen doet, constant betaald krijgt, voor zoveel per uur, voor zoveel per kilometer, en vervolgens weer gekluisterd aan zijn mobiele telefoon, duimdraaiend op de volgende klus gaat zitten wachten. Ahmed en Rachid hebben het er af en toe over of het misschien iets zou zijn om tweedehands auto's op te kopen en die in Marokko te verhandelen.

Het restaurant waar Rachid werkt ligt aan het einde van de Avenida de la Marina, eigenlijk een grote weg die parallel aan het strand achter de voorste rij appartementen langs loopt en vanaf Misent tot aan het eerste afwateringskanaal van het moeras over zo'n twintig kilometer de nieuwbouwlocaties aaneenrijgt. Om bij zijn visstek te komen, loopt Ahmed iets meer dan een kilometer door de berm, met zijn hengel over de schouder, het visnet onder zijn trainingsjack om zijn middel gebonden en een mand die als een rugzak met een paar riemen op zijn rug hangt. Drie jaar gele-

den werd op dit stuk nog volop gebouwd. Aan weerszijden van de weg wisselden bergen puin en gebouwen in verschillende bouwstadia elkaar af: kavels waarop steeds meer machines verschenen, andere waar graafmachines grote happen roodachtige modder uit de grond haalden, of waar betonwagens funderingen stortten. Pijlers waaruit ijzerstaven staken, balken en betonnetten, pallets met bakstenen, hopen zand en zakken cement. Overal waren ploegen bouwvakkers in de weer. Sommige percelen waar de bouwwerkzaamheden voltooid waren, stonden vol steigers waarop het wemelde van de schilders, terwijl pal daarnaast groepen mannen stonden te spitten, tuinen aanlegden, bomen plantten – oude olijfbomen, palmen, pijnbomen, johannesbroodbomen – en het soort heesters dat in gidsen wordt omschreven als karakteristieke mediterrane sierplanten: oleanders, jasmijnstruiken, nachtjasmijnen, anjelieren, rozenstruiken en geurige kruiden als tijm, ore-gano, rozemarijn en salie. Het wegennet in het gebied had een onafgebroken stroom vrachtwagens te verwerken die palmbomen aanvoerden, eeuwenoude olijfbomen die nauwelijks in de enorme kuipen pasten waarin ze werden vervoerd, of weelderige johannesbroodbomen. De lucht was gevuld met het metaalachtige piepen en knarsen van voertuigen die bouwmaterialen aanvoerden, puincontainers, kraanwagens, opleggers met graafmachines, betonmolens. Het geheel had iets weg van een bedrijvige bijenkorf.

Vandaag, op deze zonnige ochtend, ziet alles er stil en verlaten uit, geen hijskraan die de lijn van de horizon doorbreekt, geen metalig geluid dat de lucht doorsnijdt, geen gebrom of gehamer dat een aanslag doet op het gehoor. De eerste dag dat ze samen in de auto zaten nadat Ahmed zijn baan was kwijtgeraakt, had zijn vriend Rachid hem uitgelachen toen hij zei dat hij meereed tot aan het restaurant omdat hij werk wilde zoeken in de bouw in La Marina. Werk? Als doodgraver zeker, met al die zelfmoorden, had Rachid spottend gezegd. *Ma keinch al jadima. Oualou*. Er is geen werk, helemaal niks. Er is geen enkele bouwplaats in La Marina

waar nog gewerkt wordt, niet eens een beetje. In de goede tijden streken veel werklui hun weekloon op om vervolgens nooit meer op te komen dagen omdat er elders betere voorwaarden werden geboden. Nu hangen er ontmoedigende borden aan de balkons. Werkzoekenden zijn tegenwoordig lastpakken. REEDS VOORZIELEN VAN TUIN- EN ONDERHOUDSPERSONEEL. GEEN PERSONEEL GEVRAAGD. NIET SOLLICITEREN, staat er op het bord op het appartementenblok dat naast het restaurant verrijst. Overal borden met zwarte of rode letters: TE HUUR TE KOOP DIRECT BESCHIKBAAR TE HUUR MET KOOPOPTIE BUITENKANS VEERTIG PROCENT KORTING, met een telefoonnummer eronder. Op de radio hebben ze het elke ochtend over het uiteenspatten van de vastgoedzeepbel, de uit de pan gerezen staatsschuld, de risicopremie, het omvallen van de banken en de noodzaak om te snoeien in de sociale voorzieningen en hervormingen door te voeren op de arbeidsmarkt. Het is de crisis. Het werkloosheidscijfer in Spanje ligt boven de twintig procent en kan het komend jaar oplopen tot drie- of vierentwintig procent. Veel immigranten leven van een werkloosheidsuitkering, net als hij binnenkort, waarschijnlijk over een paar dagen, want nadat hij op het arbeidsbureau wat formulieren had ingevuld en meerdere keren in de rij had gestaan, zeiden ze dat het even zal duren voordat hij de eerste uitbetaling ontvangt. Vijf of zes jaar geleden had iedereen werk. De hele streek was één grote bouwput. Het leek of er geen vierkante centimeter zou overblijven waar geen beton werd gestort. Tegenwoordig heeft het landschap iets weg van een verlaten slagveld of een gebied waar een wapenstilstand van kracht is: door onkruid overwoekerde stukken grond, in bouwterreinen veranderde sinaasappelboomgaarden, verwaarloosde en merendeels verdorpe fruitbomen, tuinmuren met daarbinnen stukken niets. Toen hij in Spanje aankwam, waren de meeste bouwvakkers in de streek landgenoten van hem, en ook hijzelf vond zijn eerste baantjes in de bouw; later kwamen de Ecuadorianen, Peruanen, Bolivianen

en Colombianen. De laatste tijd zie je ze geen van allen meer. De Marokkanen vertrekken naar Frankrijk en Duitsland, de Zuid-Amerikanen keren terug naar hun eigen land, ook al werden ze het meest gewaardeerd in de bouw omdat de aannemers hen vertrouwden vanwege de taal, hun godsdienst en aard. Vooral ook omdat na de aanslagen in 2004 in Madrid, iedereen die uit Marokko komt (de meeste van de vermoedelijke bommenleggers waren Marokkanen) en iets met de islam heeft of met het islamisme, verdacht is. Ahmed vindt dat de Marokkanen het zelf in de hand werken dat het wantrouwen groeit en er moeilijkheden ontstaan. Beviende bouwvakkers die een paar jaar geleden nog dronken, rookten en een joint deelden met hun Spaanse ploegmaten, zeggen nu dat ze praktiserend zijn, slaan beledigd de liter fles bier af die tijdens de schaft rondgaat, en gaan als de werkdag erop zit niet meer mee naar de bar. Ze blijven weg van het bedrijfsetentje of eisen een halalmenu. Sommigen staan erop dat tijdens de ramadan de werktijden worden aangepast. *Hamak* en *Abmak*. Ezels en dwazen, noemt Ahmed ze. Moslims en christenen laten zich alleen nog met elkaar in om uit te maken wie wie besodemietert. Zondagsmiddags, wanneer de straten in Olba verlaten zijn omdat de inwoners met familie zitten te eten of naar het strand zijn, slenteren de Marokkanen in hun eentje rond of zitten op de vangrail langs de weg naar Misent of op de paaltjes op de stoep. Ahmed ruziet met zijn landgenoten die tijdens de ramadan van de opzichters eisen dat de schaft komt te vervallen en daarmee de werkdag korter wordt. Jullie klotemoslims zijn niet goed wijs, klaagde een van de opzichters tegen hem toen hij nog bij het timmerbedrijf werkte en een partij deuren kwam afleveren op de bouwplaats van Pedrós. Ik ga niet naar de kerk, wil ook niets met paters te maken hebben, en dan willen jullie dat ik met de ramadan ga vasten. Wat moet ik tegen de kraandrijver zeggen, tegen de graafmachinist, de man op de betonwagen? Dat ze niet mogen schaften en maar wat moeten eten als ze 's avonds thuiskomen? Dat ze geen

druppel mogen drinken, niet eens water, terwijl ze zich in de volle zon lopen af te beulen, bij een temperatuur van ver boven de dertig graden en een luchtvochtigheid van zeventig procent? Ahmed discussieert met zijn landgenoten: Alsof die *nasrani* nog niet genoeg de schurft aan ons hebben en jullie eigenlijk willen dat ze ons eruit flikkeren, heeft hij tegen Abdelhak gezegd, die zijn huisgenoten had overreed om geen bier meer te gaan drinken met de Spanjaarden, mijd de onreinen, zei hij altijd. Wanneer hij zich opwond, verzekerde hij dat de dag nabij was waarop ze zouden zien welke kleur het bloed uit de hals van de Nazareense varkens heeft. Ze hebben ons nodig, voerde Abdelhak aan, en zolang ze ons nodig hebben moeten ze ons wel dulden, maar als ze ons niet meer nodig hebben, zetten ze ons aan de kant, hoe vaak we dat onzevader van ze ook bidden en een kruisje slaan door met de duim van het voorhoofd naar de borst te gaan.

Abdelhak juichte de bomaanslag op Atocha toe. Hij zei dat het gezicht van Allah nu duidelijker te zien was aan de hemel. Hij verichtte de wassing, bad met het gezicht naar Mekka en maakte een lams-*mechoui* klaar die hij gekleed in een witte *gandora* opat. Allemaal heel plechtig, een viering voor de martelaren en hun wraak. Kijk, zei hij terwijl hij naar het televisiescherm wees en een trek nam van zijn hasjsigaret, daar zie je het bloed der ongelovigen. *Bismillah*. Op de televisie verwrongen staal, mensen die rondliepen met bebloede handen voor hun gezicht. Wanneer Ahmed alleen was met Rachid, gaf hij flink af op Abdelhak: Zie je nou? Die Nazareeërs hebben ons niet meer nodig, dus de eersten die ze kwijt willen zijn wij, want wij zorgen voor problemen. Dan hebben ze liever de Colombianen, de Ecuadorianen. Het is godslasterlijk wat Abdelhak zegt. Hoe kan iemand geloven dat hij het gezicht van Allah ziet? Dat is de grootste godslastering die een moslim kan uitslaan. Maar Abdelhaks ogen lichten op alsof hij het echt ziet. Met die woeste, voldane kop van hem. Hij praat als een fanatieke prediker, als een profeet van de wraak: Vandaag lo-

pen de Nazareeërs nog over ons heen, schrobben wij de stront uit hun wc-potten, schenken we ze hun walgelijke wijn in hun cafés, bouwen we de huizen waarin ze *halouf* eten en neuken zonder de wassingen te doen en het zaad van hun voorhuid te wassen. Onze vrouwen maken hun bedden op en strijken hun onreine lakens glad, maar de dag is nabij waarop wij hén aan hun nek geketend op handen en voeten zullen meevoeren. Ze zullen aan de deuren van onze huizen staan blaffen als honden, want dat zijn ze, en ze zullen onze *belgha* likken tot ze glimmen. Ze hebben onze moslimbroeders met schepen naar Amerika gebracht, vastgebonden met touwen, aan kettingen gelegd en opgesloten in kooien, zoals ze paarden, geiten, kippen en varkens meenamen. Zwarte moslims waren voor de christelijke yankees niets anders dan werkdieren. Het wordt tijd dat we ze laten zien dat we mensen zijn die kunnen vechten voor hun zaak. Ahmed werpt tegen: Zijn er soms geen rijke moslims? Al die sjeiks in de Golf. En zijn rijke moslims eigenlijk niet nog erger dan rijke christenen? Trouwens, de slavenjagers in Afrika waren voornamelijk Arabieren. Moslims die moslims tot slaaf maakten. Abdelhak schudt het hoofd, is verontwaardigd: leugens van de ongelovigen. Maar Ahmed heeft er reportages over gezien op tv en weet dat het waar is. De Arabische mensenhandelaren waren tot in de verste uithoeken van Afrika gevreesd, net als in India, Indonesië en aan de zuidkust van China. Hen liet het koud welk geloof de slaven aanhingen die ze gevangennamen, christenen, moslims, animisten, hindoes, boeddhisten. Alle vlees was goed om de kooien in hun scheepsruimen mee te vullen. En wat dacht je van de Turkse kediven? Die hielden er wredere martelpraktijken op na dan de christenen. En onze eigen koningen dan? Of zijn we soms niet hier omdat wijlen Hassan en zijn zoon Mohammed en hun familie ons eruit hebben gegooid? Wij dienen de christenhonden omdat onze eigen honden nog valser zijn, hun tanden nog dieper in ons vlees zetten. Hier worden we behandeld als bedienden, daar werden we behandeld

als slaven. Mensen zijn klootzakken, de hele mensheid, het maakt niet uit in welke god ze geloven of zeggen te geloven. We worden allemaal uit een *taboun* geboren. Geloof je nou echt dat Allah zijn zegen geeft aan die rijke stinkerds uit Fez of Marrakech die terugkomen uit Mekka, slaand op tamboerijnen en toeterend met hun geïmporteerde Mercedesen, zodat de hele stad kan zien dat ze vermogend genoeg zijn om de bedevaart te volbrengen en zich nu hadji te mogen noemen? Denk je echt dat ze de Koran beter naleven? Omdat ze zeven keer rond de Kaäba zijn gelopen, zeven keer de afstand tussen de heuvels Safa en Marwa hebben afgelegd en uit de Zamzam-bron hebben gedronken? Ik loop elke dag zeventig maal zeven keer heen en weer om mijn brood te verdienen. En ik drink het zoute water uit de put waarin mijn eigen zweet staat. En dan gaan zij ons vanuit hun luxueuze hotel in Mekka zitten te kleineren door te zeggen dat ze betere gelovigen zijn, alleen omdat zij zich dat allemaal kunnen veroorloven en wij niet. Omdat ze de reis naar Mekka kunnen betalen – eersteklas per Boeing op bedevaart – zijn ze ervan overtuigd dat zij eerder het paradijs zullen binnengaan dan jij, want jij bent maar een arme drommel. Is het misschien zo dat je in de hemel van Allah ook rijken en armen hebt, lui die in een Mercedes zitten en mensen die de wc's van anderen schrobben? Wat voor klotegodsdienst is dat dan wel? Is dat de islam? Abdelhak, ik kan je op een briefje geven dat die bedevaartgangers eerder naar de hel gaan dan de christenen. Twijfel daar maar niet aan.

Ahmed heeft iets meer dan een kilometer gelopen vanaf de plek waar zijn vriend Rachid hem vanochtend heeft afgezet. Twee hoertjes die bij het begin van het pad naar het moeras staan, kijken wantrouwend naar hem, of althans, dat gevoel heeft hij. Hij weet nooit of het echt zo is dat iedereen hem met de nek aankijkt omdat hij een Marokkaan is of dat het een obsessie van hem is en hij alleen maar dént dat iedereen argwanend naar hem kijkt. Straks gaat hij met Rachid lunchen op het gras naast het meertje,

waar hij nu loopt. Voordat hij de deur uit ging, heeft hij een kop thee gedronken, brood met wat olijfolie gegeten, een tomaat en een blikje sardientjes, en had hij voor de dag zijn lunchtrommel klaargemaakt met twee hardgekookte eieren, wat bonen en een paar gepaneerde lamskoteletjes, maar jammer genoeg heeft hij het trommeltje in de kofferbak van Rachids auto laten liggen. Ik snap niet waarom je überhaupt iets meeneemt, bewaar dat toch voor het avondeten, ik neem wel wat mee uit de keuken, iets lekkers, zegt Rachid elke dag tegen hem. Het restaurant waar hij werkt prijkt in alle gidsen, het is een van de beste van Misent, maar het staat Ahmed een beetje tegen, dat naar willekeur geslachte vlees, hij heeft liever het vlees dat hij bij de halalslager koopt en zelf thuis klaarmaakt, hij heeft liever dat wat hij *beldi*-eten noemt, en daarom neemt hij elke dag zijn eigen lunch mee, al eet hij uiteindelijk toch wat Rachid meebrengt. Vandaag mist hij zijn trommeltje al een poos. Hij heeft honger. Hij kijkt op zijn horloge. Zoals elke dag zal Rachid wel een paar Tupperware-bakjes meenemen met gerechten die nog goed zijn, maar niet meer kunnen worden opgediend aan de gasten, en wat stukken fruit of groente die hij meepikt of die hij krijgt omdat ze niet helemaal gaaf meer zijn. Het licht begint al af te nemen, breekbaar winterlicht dat alles waar het op valt goud kleurt. In de middag krijgt alles iets zachts: het wateroppervlak, het riet, de palmbomen verderop, de bouwplaatsen die hij in de verte net kan zien, alles krijgt geleidelijk een gouden gloed; zelfs de zeespiegel die hij ziet als hij een van de duinen op klimt is niet langer diepblauw, maar heeft iriserende honingtinten. Hij steekt een sigaret op om de honger te stillen. Hij besluit de tijd die hij nog heeft tot zijn vriend komt maar te benutten en zodra hij zijn sigaret opheeft, gaat hij terug naar de plek aan het meer waar hij zijn hengel stevig tussen een paar grote stenen heeft gezet, en gooit hij het net uit dat hij om zijn middel had gebonden. Hij tuurt naar het wateroppervlak, waarop de insecten met hun dunne pootjes geometrische figuren tekenen.

In zijn mand zitten twee middelgrote harders en een vrij klein uitgevallen zeelt. Geen slechte dag. Het eten voor vanavond is geregeld.

Als hij zich vooroverbuigt om nog een keer zijn net uit te gooien, wordt zijn aandacht getrokken door geblaf en gegrom: op een paar meter afstand zijn twee honden aan het vechten om een homp vlees. Ze blaffen naar elkaar. Met zijn ene hand raapt Ahmed een steen van de grond en zwaait er dreigend mee, terwijl hij met zijn andere hand de stok naar ze opheft die hij altijd bij zich heeft als hij naar het moeras gaat. De honden kijken niet eens naar hem. Ze zijn druk aan het grommen tegen elkaar, laten hun tanden zien. Hij gooit de steen naar ze. Het projectiel knalt tegen de rug van de grootste, een Duitse herder met een smerige vacht waarin Ahmed een halsband ziet glanzen wanneer het beest zijn kop beweegt: zo'n hond die aan het einde van het seizoen door vakantiegangers is achtergelaten en vervolgens maandenlang verwilderd rondzwerft totdat hij uiteindelijk wordt meegenomen door de dierenophaaldienst. Op het moment dat het dier geraakt wordt, begint het te janken en hinkt weg, waarna het andere dier zijn kans schoon ziet om de buit waar ze om vechten te pakken en tussen de struiken te verdwijnen. De Duitse herder is op zijn rug geraakt, maar de hond hinkt niet door de pijn die dat heeft veroorzaakt, maar doordat een van zijn achterpoten, die onder de korsten zit, verminkt is en hij er niet op kan staan. Ahmed vermoedt dat hij is aangerezen of dat het dier op een klem heeft getrapt of in prikkeldraad heeft vastgezet. Het beest loopt mank, en daar komt nog eens bij dat het erg schuw is. Terwijl de hond wegloopt, kijkt hij een paar keer om, alsof hij wil nagaan of de man niet achter hem aan komt en hem niet nog eens zal afstraffen. Een kreupele, bange hond, hoewel Ahmed vreest dat hij probeert het beeld van zijn agressor te bewaren in de bloeddoorlopen spiegel van zijn ogen, want wie zegt dat het dier niet op wraak zint? Uit zijn onderdanige houding blijkt echter dat de hond niet

agressief is: hij buigt zijn kop als hij met een onregelmatig draffe zijn vlucht hervat. Zijn gedrag verraadt angst, onderworpenheid, een beest dat geslagen is, dat te lijden heeft gehad. Er gaat een rilling door Ahmed heen, hij voelt een mengeling van medelijden en argwaan jegens iets troebels waarvan de kreupelheid en de open wonden getuigen. Hij voelt afschuw bij het zien van het smerige, maar ook angst bij de gedachte aan het wrede, de wreedheid van een hond die uit is op wraak en de wreedheid van degene of degenen die hem hebben mishandeld. Op verschillende plekken ligt de huid van het dier open, het heeft bloederige vleeswonden en sporen van iets wat oude geïnfecteerde wonden kunnen zijn of symptomen van een of andere huidziekte. De andere hond, die kleiner is maar er gemener uitziet, heeft een glanzende zwarte vacht. Verrast door de reactie van de Duitse herder nadat die is geraakt, laat hij op zijn vlucht naar het struikgewas het rottende stuk vlees vallen dat hij net had bemachtigd, maar pakt het meteen weer op. Hij houdt zich verstopt tussen het riet, alleen zijn kop waarin twee waakzame ogen fonkelen steekt eruit. De homp vlees bungelt uit zijn bek. Ahmed, die er nieuwsgierig naar heeft gekeken, kijkt er nu met groeiend afgrijzen naar omdat hij zich ineens realiseert dat de zwartige klont waar de twee honden om vochten, herkenbare vormen heeft: hoewel helemaal donker geworden door het rotten en op sommige plaatsen enkel nog bot, is er een menselijke hand in te herkennen. Zijn nieuwsgierigheid drijft hem ertoe te blijven kijken, zijn walging en de ontzetting die zijn blik de andere kant op dwingen overwinnend. Ahmed wil het niet zien en tegelijkertijd ook wel, hij wil het niet weten en tegelijkertijd ook wel. Met zijn stok zwaait hij dreigend naar de zwarte hond, die een paar stappen achteruitdeinst. Het dier gromt en hoewel het terugwijkt in de richting van het struikgewas blijft het hem woest aankijken en laat het zijn prooi – de resten van een hand, daar is Ahmed nu wel zeker van – niet los. Op hetzelfde moment dat Ahmed vaststelt wat hij ziet, dwaalt zijn blik af, tegen

zijn wil en toch ook weer niet, naar een paar in de modder weggezonden onduidelijke vormen enkele meters verderop, rechts van de plek waar de honden net stonden. Meteen begrijpt hij waar de stank vandaan komt die hij al een poosje meende te bespeuren en die hij nu nog sterker ruikt. Twee van de onduidelijke vormen, half onder water en bedekt met een laag modder, hebben iets vaag menselijks. De resten van de derde vormeloze hoop zouden van een invalide kunnen zijn of van iemand wiens lichaam voor het grootste deel is weggezakt in de blubber, al zou het ook om het kadaver van een dier kunnen gaan, een hond, een schaap, een varken. Zodra Ahmed heeft vastgesteld dat het om menselijke resten gaat, weet hij dat hij moet maken dat hij wegkomt. Doordat hij dit gezien heeft, wordt hij medeplichtig aan iets, kleeft er ook schuld aan hem. In een eerste opwelling wil hij het op een rennen zetten, maar rennen maakt hem alleen maar verdachter, dus zet hij er flink de pas in en duwt de bladen van de rietstengels opzij die hem in het gezicht slaan. Om de haverklap kijkt hij naar rechts en naar links of er iemand is die hem misschien gezien heeft, maar hij ontdekt niemand. Het is niet waarschijnlijk dat hij hier een van die Duitse of Engelse pensionado's zal tegenkomen die met energieke tred langs de grote weg wandelen in de overtuiging dat ze, terwijl ze alle viezigheid binnenkrijgen die de uitlaatpijpen van de auto's en vrachtwagens uitstoten, toch aan gezonde lichaamsbeweging doen, of van die broodmagere figuren, die meer aan junks dan aan sporters doen denken en op de paden langs de greppels en sinaasappelvelden joggen. Kortom, al het volk dat door de boomgaarden rondzwerft en verschillende varianten beoefent van wat bekendstaat als conditietraining komt niet in het moeras.

Hij gaat er in allerijl vandoor, al kan hij de aanvechting niet onderdrukken een paar keer om te kijken naar het rottende stuk vlees, pezen en botten, waarmee de zwarte hond opnieuw druk aan het spelen is, terwijl de Duitse herder, die weer terug is gekomen nadat hij even weggevlucht was, hem van een paar meter

afstand gadeslaat. Ahmed kijkt vooral naar de donkere, met modder bedekte vaag menselijke vormen die half onder water liggen. Op zijn koortsachtige vlucht heeft hij nog tijd om achter een van de duinen, door het struikgewas half aan het zicht onttrokken, de geblakerde resten van een voertuig te ontdekken, die het sinistere dat de plek opeens heeft gekregen, nog versterken. Zijn adem stukt. Hij hapt naar lucht, voelt het gejaagde kloppen in zijn borst, in zijn slapen, zijn polsen, een suizen in zijn hoofd. Esteban heeft hem een keer verteld dat criminelen de wapens die ze bij een misdrijf gebruikt hebben, in het zompige water van het meer gooien. Hij loopt en kijkt, maar het lukt hem niet de bewegingen van zijn ogen te sturen, die onafhankelijk lijken te zijn geworden en zich bewegen zonder dat hij kan kiezen in welke richting ze focussen: ze schieten heen en weer, dwingen hem zich om te draaien. Tegen zijn zin kijkt hij, hoewel zijn blik zich nu niet meer richt op de vage vormen, en ook niet op de honden, maar op de schimmen die van achter het riet op hem lijken te loeren, in de bochten in het pad, in de duinpannen. Bij elke stap maakt het spel van schaduw en licht hem meer van streek, de schaduwen krijgen vormen waarin hij menselijke gedaanten ziet. Hij voelt zich bespied. Vanaf de duinen, vanaf het pad, vanuit de rietlanden aan de andere kant van het meer, hij heeft zelfs het gevoel dat mensen vanaf de berghellingen in de verte het tafereel gadeslaan. Hij vermoedt dat hij vanmorgen, toen hij langs de rijksweg liep, de aandacht heeft getrokken van de automobilisten die voorbijreden, van de hoeren die hem het pad naar het moeras op hebben zien gaan, van de kinderen die voor de hutten aan het einde van de Avenida de la Marina aan het spelen waren, en net op het moment dat hij zichzelf van ieders netvlies zou willen wissen, herinnert hij zich opeens dat hij in alle haast zijn hengel, vastgezet tussen wat stenen, heeft laten staan en dat zijn net nog in het water hangt en de mand nog op de oever staat, op het gras. Hij kan zijn spullen daar niet achterlaten, voor een onderzoeker zou het niet moeilijk

zijn om de hengel en het net thuis te brengen; vooral de hengel, waar waarschijnlijk het etiket van de sportwinkel in Misent nog op zit waar hij hem zeven of acht maanden geleden gekocht heeft toen hij voor het eerst daar ging vissen met Esteban. Dus rent hij door het riet terug naar de plek waar hij net vandaan komt (nu is hij echt bang, nu wel, hij trilt helemaal), de scherpe bladen van de rietstengels slaan in zijn gezicht, op zijn wangen en oogleden, doen hem pijn. Wanneer hij de bladen opzij duwt, voelt hij ze in zijn handpalmen snijden. Hij bedenkt dat hij zodra hij zijn hengel heeft gepakt, terug moet naar het punt langs de weg waar hij heeft afgesproken met zijn vriend, maar het zou een stomiteit zijn om daar zoals gewoonlijk bij de afslag in de berm te gaan zitten wachten, dan zou hij overal sporen achterlaten, want zo denkt hij al, sporen, alsof hij een deel van de schuld op zich neemt. Hij besluit dat hij daar niet kan blijven wachten, maar hij kan ook niet weggaan, want het mag niet gebeuren dat zijn vriend dan uiteindelijk het pad op loopt om hem te zoeken en diens auto later wordt herkend, wanneer de onderzoeken beginnen die er vast en zeker zullen komen (nee, nee, rustig nou, het kan nog maanden duren voordat er iemand op deze verborgen plek komt, zegt hij bij zichzelf) en ze de meer dan vijftien jaar oude Ford Mondeo identificeren: de erbarmelijke staat waarin de auto verkeert valt op, de deuren vol deuken, de verweerde lak en het ijzerdraad waarmee de achterbumper is vastgemaakt. Bovendien is er het uitgebrande voertuig op de duinhelling, behoorlijk in het zicht, en iemand zal mensen als vermist opgeven, de streek zal worden uitgekamd, al is het maar de vraag van wie die lichamen zijn. Waarschijnlijk immigranten net als hijzelf, mensen, die maar kort hier waren, maffialeden die het slachtoffer zijn geworden van een afrekening: Marokkanen, Colombianen, Russen, Oekraïners, Roemenen. Misschien een paar door hun pooiers op brute wijze vermoorde hoertjes naar wie verder geen mens zal vragen.

Hij besluit langs de grote weg terug te lopen richting La Ma-

rina en er maar op te vertrouwen dat Rachid hem vanuit de auto zal zien. Al zou hij het willen, het lukt hem niet rustig te worden. Hij zet een paar stappen richting Misent, maar maakt vliegensvlug weer rechtsomkeert, gespannen kijkt hij naar de auto's die voorbijrijden, wacht nerveus op die van Rachid, alsof de auto van zijn vriend een schuilplaats is, waar hij kan gaan zitten en voor zijn gevoel helemaal verdwijnen, de armen gestrekt, de ademhaling onder controle, het hoofd tegen de hoofdsteen of met de wang tegen het koude glas van het raampje, ontspannen totdat hij is verdwenen: hij gebruikt dat psychologisch mechanisme waardoor kinderen geloven dat ze echt onzichtbaar zijn wanneer ze hun handen voor hun ogen doen – als jij niets ziet, word je niet gezien. Lekker in de Mondeo gaan zitten, naast de bestuurder, is het bewijs dat hij niets te maken heeft met die rottende hand, met de stinkende, in de blubber weggezakte menselijke gedaanten, met de geblakerde auto. Zodra hij zo ontspannen is dat hij het gevoel heeft helemaal te zijn verdwenen in de Mondeo van Rachid, zal hij een paar kilometer verderop, bij de kruising met de Avenida de la Marina, zijn raampje opendraaien en zijn hoofd naar buiten steken, en met de schrale namiddagwind in zijn gezicht zal hij er zeker van zijn dat hij niets gezien heeft. Hij zal gewoon een van de duizenden mensen zijn die dagelijks over de N332 rijden, mensen die enkele ogenblikken samenstromen op dat drukke stuk en vervolgens via een van de haarvaten van het verkeer verdwijnen naar een naburig dorp of hun weg vervolgen naar een of andere uithoek van Europa. Het enige wat hij op dit moment denkt is dat hij niemand moet vertellen wat hij heeft gezien (Zelfs niet aan Rachid, die, zodra hij naast hem zit, door zal hebben dat er iets met hem aan de hand is? Waarom heb je niet bij het pad op me gewacht? Je kijkt zo bezorgd, is er soms iets?), en toch moet hij het zo snel mogelijk aan iemand vertellen, want zolang hij dat niet heeft gedaan, kan hij niet rustig worden: alleen door zijn angst te delen zal hij die van zich af kunnen schudden. Als hij bijna bij het

einde van de weg is gekomen, vertraagt hij zijn pas tot hij weer in een normaal tempo loopt. Hij stopt even om de mand te openen en de vissen die hij had gevangen, maar waar hij nu van gruwte, in de greppel te gooien. Hij stelt zich voor hoe ze met hun gulzige bek in het rottende vlees happen. Hij wordt er misselijk van. Het meer, dat toen hij aankwam van gesmolten staal leek, heeft nu iets verfijnds en zachts, met de weerschijn van oud goud. De kopjes die de wind op het water maakt, geven koperkleurige schitteringen af.